

Aleksandra Żurek-Huszcz

(Uniwersytet Warszawski)

e-mail: aleksandra.zurek@uw.edu.pl)

ORCID: 0000-0003-0377-2236

DOI: 10.33896/PorJ.2022.6.5

**„PÓKI JĘZYK, PÓTY BYT”.
NAUKA JĘZYKA POLSKIEGO DLA UCZĄCEJ SIĘ MŁODZI
HENRYKA SUCHECKIEGO***

AUTOR: Henryk Ignacy Suchecki.

PEŁNY TYTUŁ: *Nauka języka polskiego dla uczącej się młodzi.*

OFICYNA WYDAWNICZA: Drukarnia Zakładu Narodowego im. Ossolińskich.

MIEJSCE WYDANIA: Lwów.

ROK WYDANIA: 1849¹.

FORMAT: 8°.

LICZBA STRON: XXIV, 204².

JĘZYK: polski.

INFORMACJA O AUTORZE³

Henryk Ignacy Suchecki urodził się w 1811 r. we wsi Perespa koło Sokala (Galicja Wschodnia). Ukończył studia filologiczne na Uniwersytecie Lwowskim oraz slawistykę na Uniwersytecie Wiedeńskim (pod kierunkiem F. Miklosicha).

* Publikacja finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2018–2023, nr projektu 0101/NPRH6/H11/85/2018 (*Słownik historyczny terminów gramatycznych online – SHTG*).

¹ K. Estreicher (1878: 404) jako datę pierwszego wydania *Nauki języka polskiego dla uczącej się młodzi* podaje rok 1848; taką informację znaleźć można też m.in. w pracy S. Urbańczyka (1993: 57) i A. Czelakowskiej (2010). Ta pierwsza wersja książki ukazała się w częściach – „zeszycikach”.

² Na początku i na końcu pracy znajdują się ponadto strony nieliczbowane.

³ Opracowano na podstawie: M. Skarżyński (2007: 243–246), M. Orgelbrand (1903: 150), Z. Klemensiewicz (2015: 675), S. Urbańczyk (1993: 91, 102).

Pracował jako prywatny nauczyciel, a od 1851 r. jako nauczyciel języka polskiego i niemieckiego w II Gimnazjum (dominikańskim) we Lwowie. W 1855 r. objął Katedrę Języka i Literatury Polskiej na Uniwersytecie Karola w Pradze, a w 1865 r. – Katedrę Porównawczą Lingwistyki Słowiańskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim⁴.

Był członkiem dwóch komisji⁵, których zadaniem było przygotowanie podręczników do wykładanego w szkołach galicyjskich przedmiotu *język polski*. Suhecki pisał także własne podręczniki⁶, a niektóre z nich zalecono do użytku w szkołach w Galicji, a później także w Poznańskim⁷. Jako pierwszy wprowadził Suhecki do programu zajęć uniwersyteckich wykłady i ćwiczenia z poprawności językowej oraz ćwiczenia dla kandydatów na nauczycieli języka polskiego w szkole średniej. Jako pierwszy na UJ wykładał gramatykę porównawczą języków słowiańskich w języku polskim, tworząc własną terminologię⁸; jako pierwszy wygłosił również wykład o polskim języku ludowym.

Henryk Ignacy Suhecki zmarł nagle 3 lipca 1872 r. w Krakowie.

CHARAKTERYSTYKA DZIEŁA

*Nauka języka polskiego dla uczącej się młodzieży*⁹ służyć miała uczniom czterech klas szkół początkowych; fragmenty przeznaczone dla poszczególnych klas oznaczone zostały graficznie różnej grubości pionowymi kreskami umieszczonymi na lewym marginesie.

Dzieło rozpoczyna motto („Póki język, póty byt”), po którym następuje dedykacja (poświęcona Towarzystwu Naukowemu Akademii Jagiellońskiej), podziękowania oraz przedmowa, podzielona na dwie części: *Do powszechności* i *Do nauczycielów*.

⁴ Suhecki był pierwszym sławistą pracującym na tym Uniwersytecie; S. Urbańczyk uważa, że był on „stanowczo do tego nieprzygotowany” (1993: 91).

⁵ Były to: komisja do układania książek polskich dla szkół ludowych oraz komisja do układania wypisów polskich dla gimnazjów.

⁶ Bibliografia dzieł Suheckiego zob. K. Estreicher (1878: 404–405).

⁷ O wprowadzeniu gramatyk Suheckiego – *Krótkiej nauki języka polskiego dla początkującej młodzieży... i Zwięzłej nauki języka polskiego...* zdecydowało 5 listopada 1849 r. Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (Pelczar 2015: 51). Publikacja *Książki szkolne w szkołach ludowych galicyjskich i w innych ziemiach polskich dawniej używane* (Baranowski, Parasiewicz 1898) wymienia tylko jeden podręcznik autorstwa Suheckiego – *Wstępną gramatykę polską na klasę I szkół podstawowych*; ponadto pracę tę umieścili autorzy w rozdziale *Książki i dzieła metodyczne, w innych [niż galicyjskie – A.Ż.-H.] dzielnicach Polski dawniej używane i książki dla młodzieży przeznaczone jednak w szkołach publicznych nie wprowadzone*.

⁸ Terminologia ta budziła niezadowolenie słuchaczy wykładów i władz Uniwersytetu (Urbańczyk 1993: 102).

⁹ Pisownię ówczesną zachowano tylko wówczas, gdy jest przedmiotem opisu; dotyczy to szczególnie *e* i *é*.

Kolejna część gramatyki, numerowana cyframi rzymskimi, nosi tytuł *O pisowni*¹⁰. Treść właściwa podręcznika – numerowana cyframi arabskimi – podzielona została na cztery części, poprzedzone *Wstępem*. Jedenastostronicowa część pierwsza, *Rzecz o głoskach*, poświęcona jest fonetyce i fonologii. W krótkiej, dwustronicowej części drugiej, zatytułowanej *Rzecz o zgłoskach*, omawia autor podstawowe pojęcia morfologii oraz zasady podziału wyrazu na sylaby. Najobszerniejszym rozdziałem gramatyki jest licząca 155 stron część trzecia, *Rzecz o słowach*, która traktuje o morfologii: fleksji i słowotwórstwie. Trzydziestostronicowa część czwarta, *Rzecz o zdaniach*, poświęcona jest składni.

Do powszechności i Do nauczycielów

Przedmowę rozpoczyna Suhecki od informacji, że prezentowany podręcznik przygotowany został w pośpiechu, by „naglej zaradzić potrzebie”, i zapowiada wydanie obszerniejszych gramatyk. Dużą część fragmentu *Do powszechności* zajmuje opis przyjętych w gramatyce reguł ortograficznych, zgodnych w zasadzie z zaleceniami Deputacji Towarzystwa Królewskiego Warszawskiego Przyjaciół Nauk. Od zasad tych czyni Suhecki dwa odstępstwa: wyrazy obce zapisuje przez *-yja/-ija* (np. *Azyja, Julija* wbrew zalecanym *Azya, Julia*), a w sporze o końcówki przymiotników rodzaju męskiego i nijakiego w narzędniku i miejscowniku liczby pojedynczej opowiada się za ujednoliconą dla obu rodzajów i przypadków końcówką *-ym (-im)*.

W części *Do nauczycielów* prezentuje układ dzieła i wyjaśnia, które fragmenty podręcznika przeznaczone są dla uczniów poszczególnych klas. Przekonuje, że gramatyka „cuci uwagę, roznieca myśli, nakłania do rozważy, wyrabia sądy i uczy wnioskować” i jest pierwszym przedmiotem, który „uczy porządnie myśleć”. Dlatego apeluje, by dzieci nie uczyły się jej na pamięć, co jest podejściem nowoczesnym (Podracki 1985: 275).

O pisowni

Rozdział ten poświęcony jest zasadom rządzącym ortografią języka polskiego, do których należą *względ na wymowę, pochodzenie, cechy polszczyzny i zwyczaj*, wiążące prawidłową pisownię z – odpowiednio – fonetyką, etymologią, morfologią i tradycją. Autor wskazuje częste błędy w wymowie, za którymi idą błędy w pisowni. Zwraca przy tym uwagę na cechy regionalne polszczyzny, zauważając np. zastępowanie samogłoski ścieśnionej *é* przez samogłoskę jasną *e* w wymowie mieszkańców zachodnich ziem polskich (*grzech* zamiast *grzech*). Znaczną część rozdziału zajmują zasady pisowni *głosek charakterystycznych* języka polskiego; wśród samogłosek są to

¹⁰ W rozdziale tym posługuje się autor terminologią, która wyjaśniona jest dopiero w dalszych częściach gramatyki; w kolejnych wydaniach część *O pisowni* przeniesiona została na koniec dzieła.

„nosowe *ę, ą*, grube *y*, ściśnione *é, ó*” (Suchecki 1849: VI), a wśród spółgłosek: „spółgłoski *cienkie*¹¹, *twarde t*, *cienkie* brzmienie *j*” (ib.: XI). Kolejne podrozdziały poświęcone są pisowni wielką literą i pisowni *słów złożonych*¹², a także *znakom pi-sarskim* (= przestankowym¹³), do których należą: *przecinek* (inaczej: *koma*), *średnik*, *dwukropek*, *kropka*, *znak pytania*, *znak wykrzyknienia*, *myślnik* (= pauza), *domyślnik* (= wielokropek), *nawias*, *przycocznik* (= cudzysłów), *rozdzielnik* (= dywiz) i *odsyłacz* (*, cyfra arabska lub litera).

Wstęp

We *Wstępie* wyjaśnia autor najważniejsze pojęcia gramatyczne (*pierwociny mowy*), za które uważa *głoskę, zgłoskę, słowo i zdanie*. *Gramatykę* definiuje jako „układ i wykład zasad, podług którego pierwociny mowy powstają, i sposobów, jakimi się w mowie używają” (s. 2) i dzieli ją na wykład o *głoskach* (= fonetykę i fonologię), *zglaszkach*, czyli morfemach i sylabach, *słowach* (= morfologię) i *zdaniach* (= składnię).

Rzecz o głoskach

Rozdział ten poświęcony jest samogłoskom i spółgłoskom. Wśród samogłosek wyodrębnia Suchecki *pierwotne* (*a, e, i, o, u*) oraz *pochodne* (*é ściśnione, ó ściśnione, ę, ą* oraz *y*). Na *pierwotne* (*twarde*) i *pochodne* (*miękkie*) dzieli również spółgłoski; do *spółgłosek pierwotnych* zalicza *podniebienne* (*t, d, s, z, n, r, ł*), *gardłowe* (*k, g, ch, h*) i *wargowe* (*p, b, f, w, m*), a do *pochodnych* – *syczliwe* (*c, dz*), *szumne* (*sz, ż, rz*), *cienkie* (*ć, dź, ś, ź, p', b', f', w', m', r', l*) oraz *j*, które – według niego – powstało z *zespółgłoskowania* samogłoski *i*. Spółgłoski dzieli ponadto na *mocne* (bezdźwięczne) i *słabe* (dźwięczne). W rozdziale tym omówione są także alternacje samogłoskowe i spółgłoskowe, będące wynikiem procesów historycznych i upodobnień, m.in. zasady *swobodnienia* głosek *ściśnionych* (np. *chłéb*, ale *chleba*) i *przemiany* spółgłoski *mocnej w słabą* (np. *ku woli*, ale *gwoli*).

Rzecz o zgłoskach

W części tej opisuje autor *zglaszki*, które dzieli na *zglaszki rozbioru* (= morfemy) i *zglaszki wymowy* (= sylaby); opis morfologicznej budowy wyrazu jest nowością w stosunku do pozostałych podręczników tego okresu (Czelakowska 2010: 28). Definiuje także podstawowe pojęcia z zakresu słowotwórstwa i fleksji, m.in. *rdzeń*, *zrostek*

¹¹ Dziś: *miękkie*.

¹² Wśród *słów złożonych* wymienia Suchecki rzeczowniki (np. *wszechświat, Wielkopolska*), przymiotniki (np. *całoroczny, dwusieczny*), czasowniki (np. *niewolić, nienawidzić*), przysłówki i spójniki (potraktowane łącznie; np. *zaraz, dlatego*) i przyimki (np. *ponad, pomiędzy*).

¹³ Kursywą – tu i dalej – zapisano terminy używane przez Sucheckiego, a w nawiasie podano odpowiadające im terminy współczesne.

(= prefiks), *narostek* (= sufiks), *trzon* (= temat) i *końcówkę* – tego terminu Suhecki jako pierwszy zaczął używać w znaczeniu poprawnie wydzielonej *końcówki fleksyjnej* (Czelakowska 2010: 101)¹⁴.

Rzecz o słowach

W rozdziale tym zdefiniowano podstawowe pojęcia, m.in. *pierwotnik* (= wyraz podstawowy) i *pochodnik* (= wyraz pochodny) oraz wprowadzono podział na *części mowy*: *rzeczownik*, *przymiotnik*, *liczownik*, *zaimek*, *czasownik*, *przysłówek*, *przyimek*, *spójnik* i *wykrzyknik*; partykułę – nazwaną *przysłówkiem łącznym* – włącza Suhecki do opisu przysłówków. Wywód podzielony jest na dwa *działy*, poświęcone odpowiednio odmiennym i nieodmiennym częściom mowy. Każdy z *działów* dzieli się na rozdziały, w których opisane zostały poszczególne części mowy; najczęściej miejsca zajmuje opis rzeczowników i czasowników.

Opis rzeczownika, będącego pierwszą w kolejności częścią mowy, prezentuje się następująco. Rozdział rozpoczyna krótka definicja rzeczownika, po której następuje *passus wielorakość rzeczowników*, zawierający omówienie typów tej części mowy, m.in. rzeczowników *żywothnych* i *nieżywothnych*, *osobowych* i *rzeczowych* oraz *najawnych* (= konkrethnych) i *myślthnych* (= abstrakcyjthnych).

Kolejne fragmenty poświęcone są opisowi *zmian* i *odmian* rzeczowników, przy czym *zmiana* jest tu pojęciem z zakresu słowotwórstwa, a *odmiana* należy do fleksji.

W odmianie rzeczowników w liczbie pojedynczej wyodrębnia Suhecki dwa wzorce, powiązane z rodzajem rzeczowników: do *Iszej odmiany* należą rzeczowniki męskie i nijakie, a do *Ilgiej odmiany* – rzeczowniki żeńskie i męskie zakończone na *-a*. W liczbie mnogiej dostrzega tylko jeden rodzaj, przybierający *zawód znamienity* (= rodzaj męskoosobowy) i *pospolity* (= rodzaj niemęskoosobowy). Przypadki (*mianownik*, *posiadacz*, *celownik*, *biernik*, *wołacz*, *narzędnik*, *miejsownik*) przedstawia zgodnie z kolejnością typową dla gramatyki łacińskiej; o liczbie podwójnej mówi jako o zjawisku minionym, którego relikty utrwalone są jedynie w niektórych słowach. Po *prawidłach odmiany*, czyli tabelach prezentujących układ końcówek w poszczególnych przypadkach, umieszczone są opatrzone nagłówhkiem *Do wprawy* listy rzeczowników, na których uczeń może ćwiczyc poznane zasady.

W podobny sposób omówione są pozostałe części mowy. Uwagę warto zwrócić na te elementy opisu, które są wyrazem pewnego nowatorstwa. Za takie uznaje się przykładowo: uznanie *imięstówówh* – traktowanych długo jako osobna część mowy – za jeden ze *sposobówh* (= trybówh) czasownika; wyróżnienie *imięstówówh*

¹⁴ Terminu *końcówka* używa jednak Suhecki zarówno w znaczeniu ‘końcówka fleksyjna’, jak i ‘morfem słowotwórczy’.

przysłówkowych (inaczej: *nierodzajowanych*)¹⁵; wymienienie *strony* – obok *sposobu, czasu, liczby, osoby i rodzaju* – wśród *względów* (= kategorii gramatycznych) czasownika (Czelakowska 2010: 135; Skarżyński 2001: 156) i wyodrębnienie *strony czynnej i strony biernej*¹⁶ oraz uznanie stopniowania przymiotników i przysłówków za *zmianę*, nie *odmianę*, a więc przyjęcie, że to termin z zakresu słowotwórstwa, a nie fleksji (Czelakowska 2010: 124, 128).

Rzecz o zdaniach

Część ta poświęcona jest składni. W rozdziale pierwszym, zatytułowanym *Skład zdania*, omówione zostały części zdania¹⁷: *podmiot, orzeczenie*¹⁸ (ujęte łącznie jako *istotne części zdania*), *dopełnienie* (inaczej: *dopełnik*) i *określnik* (= przydawkę i okolicznik; Suhecki zdaje sobie sprawę z różnicy między tymi dwoma częściami zdania (Podracki 1982: 121), ale ich nie nazywa). W osobnych *passusach* przedstawia *zgodę słów w zdaniu* (= związek zgody) i *rząd słów w zdaniu* (= związek rządu). We fragmencie *wielorakość zdań* charakteryzuje typy zdań, m.in. zdania *czynne* i *bierne* oraz *pojedyncze* i *złożone*; w rozdziale drugim, zatytułowanym *Zmiany zdań*, ukazuje zasady przekształcania zdań wyodrębnionych typów. Rozdział trzeci zatytułowany jest *Szyk wyrazów i zdań*; autor odnotowuje *szyk prosty* (w którym człony zdania to kolejno *podmiot* i *orzeczenie*, a *określniki* występują *po słowach określonych*) i *szyk przestawiany* (w którym kolejność członów zdania jest inna).

RECEPCJA DZIEŁA

Nauka języka polskiego dla uczącej się młodzie w identycznej postaci nie była wznawiana. W tym samym roku ukazały się jednak dwie publikacje będące wyciągiem z pierwszego dzieła, a pozostałe gramatyki Suheckiego – wydane łącznie ponad 20 razy (Rudnicki 1921: 35) – stanowiły w zasadzie zmienione wersje *Nauki języka polskiego dla uczącej się młodzie*. Niektóre z nowszych prac autora pisane były językiem dostosowanym do wiedzy i wieku odbiorcy (gramatyki dla uczniów najmłodszych zostały uproszczone), wszystkie jednak zachowały zaproponowaną w pierwszym wydaniu terminologię oraz układ opisu.

¹⁵ Istnienie takich imiesłówów zauważył także D. Łazowski (Skarżyński 1994: 35; Czelakowska 2010: 158), nie stworzył on jednak osobnej dla nich nazwy.

¹⁶ Suhecki pisał również o *czasownikach zwrotnych* i *czasownikach zwrotnie używanych*; w późniejszych gramatykach używał już terminu *strona zwrotna*.

¹⁷ J. Podracki (1981: 119) zauważa, że termin *część zdania* stosuje Suhecki konsekwentnie.

¹⁸ Według badań J. Podrackiego (1982: 100) jest to jeden z pierwszych autorów, który definiuje *orzeczenie* zgodnie z rozumieniem współczesnym, pisząc: „Orzeczenie (czyli orzecznik, *predykat*) jest to, co się o podmiocie myśli i orzeka” (Suhecki 1849: 174).

Podręczniki Suheckiego spotkały się z niejednoznacznym przyjęciem osób mu współczesnych. J.N. Deszkiewicz *Naukę języka polskiego...* oraz jej skrócone wersje dosadnie krytykuje (1853a: 252–294), zarzucając autorowi nadmierne skomplikowanie terminologii i nadmierne uproszczenie wzorców odmian, brak konsekwencji w stosowaniu przez Suheckiego własnych zasad, uleganie wpływom niemieczyzny¹⁹, objawiające się np. przyzwoleniem na formę wołacza równą mianownikowi (*Paweł!* zamiast *Pawle!*), a nawet brak znajomości dawnych i obecnych zasad oraz zwyczajów językowych²⁰. Choć wiele argumentów Deszkiewicza niepozbawionych jest słuszności, piętnuje on także te rozwiązania Suheckiego, które przyjęły się w języku. Są to np. odmiana czasowników na *-ywać/-iwać* według wzorca *zgaduję, zgadujesz; podskakuję, podskakujesz* (nie, jak chce Deszkiewicz, *zgadywam, zgadywasz; podskakiwam, podskakiwasz*), wymowa *koziół, osioł* zamiast *kozieł, osieł* czy, skrytykowane w innych tekstach (1853b: 296; 1865: 110–112), użycie terminu *słowo* w znaczeniu ‘wyraz’ i *czasownik* w znaczeniu ‘*verbum*’. Negatywnie ocenia Deszkiewicz także wydaną w 1852 r. *Gramatykę polską na klasę Iszą szkół początkowych* (1853b: 295–307); docenia jednak uproszczony język opisu.

Znacznie pochlebniejszą opinię wystawia natomiast Suheckiemu A.A. Kryński (1874) w recenzji *Zwięzłej gramatyki polskiej...* z 1873 r. Wskazuje, że recenzowana gramatyka, będąca w istocie piątym wydaniem *Nauki języka polskiego...*, w porównaniu z pierwodrukiem została poprawiona, szczególnie w części poświęconej fonetyce i fonologii. Badacz uważa, że *Zwięzła gramatyka...* jako jedna z niewielu spośród wydanych ówczesznie gramatyk „odznacza się prawdziwą naukową wartością” (1874: 18); za zasługę poczytuje autorowi m.in. konsekwentne odróżnianie głosek od liter, co jest „rzeczą niemałej wagi przy dzisiejszej wadliwej naszej pisowni” (1874: 19). Nie jest jednak bezkrytyczny: zarzuca Suheckiemu m.in. pobieżność w opisie fonetyki i zbyt dużą drobiazgowość w opisie składni. Za główną wadę pracy uważa nowe terminy gramatyczne, które Suhecki stosuje w miejsce nazw przyjętych i utrwalonych już w języku; są to m.in. *trzon* (zamiast: *źródłostów* lub *temat wyrazu*), *rzeczownik najawny* (zamiast: *zmysłowy*), *sposób* (zamiast: *tryb*), a także *słowo* (zamiast: *wyraz*)²¹ (1874: 42). Mimo zauważonych niedociągnięć Kryń-

¹⁹ Germanizmy krytykował także Suhecki, w *Zwięzłej gramatyce polskiej do użytku w szkołach: kurs wyższy*, pisząc np.: „Germanizmy przeciw przyrodzonemu lub nadobnemu słów porządkowaniu, które zdobi polszczyznę zagęszczają się coraz bujniej pod piórami nowych pisarzy. Nie można błędów usprawiedliwiać, zwalając je na karb dowolnej swobody w polskim słów układaniu” (1867: 116).

²⁰ Np. o końcówce dopełniacza liczby pojedynczej rzeczowników rodzaju męskiego typu *bluszcz, powój, obłok, zdroj* pisze Deszkiewicz następująco: „Niech pan Suhecki zajrzy w stare książki, przysłucha się mowie ludu w różnych stronach; a przekona się, że nie tak, jak on podaje na *u*; lecz na *a* końcówkę przybierają” (1853a: 261).

²¹ Jak wynika z kwerendy w *Słowniku historycznym terminów gramatycznych online*, Suhecki był pierwszym – i jedynym – autorem, który używa terminu *trzon* w znaczeniu ‘temat wyrazu’ i *rzeczownik najawny* w znaczeniu ‘rzeczownik konkretny’. Obok terminu *słowo* stosuje także termin *wyraz*, a opi-

ski wymienia Sucheckiego pośród innych autorów gramatyk „za pomocą których przeszczepiają się z wolna na grunt polski nowsze metody, historyczno-porównawczych badań językowych, wyrobionych na Zachodzie” (Kryński 1912: 10). Bardzo pozytywnie wypowiadają się o autorze także redaktorzy *Encyklopedii Orgelbranda*, którzy uznają Sucheckiego za „jednego z celniejszych badaczy języka polskiego” (1903: 150).

Także językoznawcy współcześni różnie oceniają gramatyki Sucheckiego. Podręcznikom autora, w tym *Nauce języka polskiego dla uczącej się młodzieży*, negatywną ocenę wystawia S. Urbańczyk (1993: 57–58). Wskazuje on, że choć na gramatykę tę patrzeć należy przez pryzmat ówczesnych przekonań, zawiera ona też „mnóstwo poglądów mylnych i rozbudowaną dziwaczną terminologię w każdym dziale gramatyki” (1993: 57); największej krytyce poddaje badacz opis fonologii. Znacznie bardziej przychylne wzmianki o Suheckim znajdujemy natomiast w innych pracach. A. Koronczewski wskazuje, że terminologia wprowadzona przez Suheckiego charakteryzuje się precyzją, szczególnie w obrębie morfologii (1961: 58). Z. Klemensiewicz wymienia Suheckiego wśród najwybitniejszych twórców gramatyk, takich jak A. Małecki czy A.A. Kryński (2015: 674). J. Podracki nazywa go „językoznawcą z prawdziwego zdarzenia” (1985: 273). A. Czelakowska zauważa, że Suhecki był jednym z nielicznych autorów gramatyk, którzy przytaczali poglądy autorów niemieckich i jedynym, który odwołał się do Jerneja Kopitara, słoweńskiego językoznawcy (2010: 9–10).

Wersja elektroniczna

<https://polona.pl/item/nauka-jezyka-polskiego-dla-uczacej-sie-mlodzi,NjU5OTUxNTA/4/#info:metadata>

Bibliografia

- Baranowski, M., Parasiewicz, S. 1898. *Książki szkolne w szkołach ludowych galicyjskich i w innych ziemiach polskich dawniej używane*. Lwów: Nakładem c. k. Rady szkolnej okręgowej miejskiej we Lwowie. Online: <https://polona.pl/item/ksiazki-szkolne-w-szkolach-ludowych-galicyjskich-i-w-innych-ziemiach-polskich-dawniej,ODI3NjQ3NTM/6/#info:metadata> (dostęp: 8.02.2022).
- Czelakowska, A. 2010. *Opisy fleksyjne w gramatykach polskich lat 1817–1939*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Decyk-Zięba, W. (kier. projektu). 2016–. *Słownik historyczny terminów gramatycznych online*. Online: <https://shtg.uw.edu.pl> (dostęp: 9.02.2022).

sując *sposób*, podaje też inną jego nazwę – *tryb*. *Sposób* jako odpowiednik łacińskiego *modus* pojawił się już w podręczniku do nauki włoskiego A. Styli, wydanym w Krakowie w 1675 r.

- Deszkiewicz, J.N. 1853a. *Rozbiór gramatyk trzech [...] P. Henr. Sucheckiego [...]*. W: idem. *Zbiór odpowiedzi recenzentom gramatyki języka polskiego [...]*, s. 252–294. Lwów: nakładem Jana Milikowskiego, w Drukarni Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Online: <https://polona.pl/item/zbior-odpowiedzi-recenzentom-gramatyki-jezyka-polskiego-w-rzeszowie-1846-roku-wydanej,NjYzMDU2OTg/4/#info:metadata> (dostęp: 10.02.2022).
- Deszkiewicz, J.N. 1853b. *Rozbiór krótki dziełka [...] „Wstępna Gramatyka polska na klasę Iszą szkół początkowych” [...]*. W: Idem. *Zbiór odpowiedzi recenzentom gramatyki języka polskiego [...]*, s. 295–307. Lwów: nakładem Jana Milikowskiego, w Drukarni Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Online: <https://polona.pl/item/zbior-odpowiedzi-recenzentom-gramatyki-jezyka-polskiego-w-rzeszowie-1846-roku-wydanej,NjYzMDU2OTg/4/#info:metadata> (dostęp: 10.02.2022).
- Deszkiewicz, J.N. 1865. *Treść gramatyki polskiej [...]*. Rzeszów: nakład autora, drukiem J. A. Pelara. Online: <http://pbc.up.krakow.pl/dlibra/doccontent?id=5146> (dostęp: 10.02.2022).
- Estreicher, K. 1878. *Bibliografia polska XIX stulecia*, t. 4, s. 404–405. Kraków: Akademia Umiejętności, czcionkami drukarni c. k. Uniwersytetu Jagiellońskiego. Online: https://www.estreicher.uj.edu.pl/skany/?dir=dane_xix_index|4 (dostęp: 8.02.2022).
- Klemensiewicz, Z. 2015. *Historia języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kopczyński, O. 1803. *Gramatyka dla szkół narodowych na klasę pierwszą*. Wilno: Drukarnia Imperatorskiego Wileńskiego Uniwersytetu. Online: <https://polona.pl/item/gramatyka-dla-szkol-narodowych-na-klasse-1,MzlxOTI0/2/#info:metadata> (dostęp: 8.02.2022).
- Koronczewski, A. 1961. *Polska terminologia gramatyczna*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Kryński, A.A. 1874. [recenzja pracy: *Zwięzła gramatyka polska, do użytku w szkołach*, Kraków 1873]. *Niwa. Dwutygodnik naukowy, literacki i artystyczny* 3, nr 49 i 50, s. 18–19 i 41–42. Online: <https://polona.pl/item/niwa-dwutygodnik-naukowy-literacki-i-artystyczny-r-3-t-5-nr-49-1-stycznia-1874,MTU2ODU2Njk/17/#info:metadata>; <https://polona.pl/item/niwa-dwutygodnik-naukowy-literacki-i-artystyczny-r-3-t-5-nr-50-15-stycznia-1874,MTU2ODU2NzI/16/#info:metadata> (dostęp: 9.02.2022).
- Kryński, A.A. 1912. *Szkic językoznawstwa polskiego od początku wieku XIX*. W: *Księga pamiątkowa ku uczczeniu 250-tej rocznicy założenia Uniwersytetu Lwowskiego przez króla Jana Kazimierza r. 1661*, t. 1. Lwów: nakł. Uniwersytetu Lwowskiego. Online: <https://pbc.biaman.pl/dlibra/publication/4194/edition/3969> (dostęp: 8.02.2022).
- Orgelbrand, M. 1903. *Encyklopedia powszechna*, t. 14. Warszawa: Wydawnictwo S. Orgelbranda Synów. Online: <https://bbc.mbp.org.pl/dlibra/publication/10689/edition/9679> (dostęp: 8.02.2022).
- Pelczar, R. 2015. *Szkolnictwo elementarne*. W: *Szkolnictwo i oświata w Galicji 1772–1918*, red. J. Krawczyk, J. Dybiec, K. Szymd, s. 21–79. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Podracki, J. 1981. *Koncepcje części zdania w gramatykach języka polskiego XIX i XX wieku*. *Poradnik Językowy* z. 2–3, s. 117–135. Online: <https://poradnik-jezykowy.uw.edu.pl/issue/932> (dostęp: 8.02.2022).
- Podracki, J. 1982. *Koncepcje składniowe w gramatykach języka polskiego (od O. Kopczyńskiego do Z. Klemensiewicza)*. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Podracki, J. 1985. *Prekursor nowoczesnej dydaktyki – Henryk Suchecki (Z historii polskich koncepcji metodycznych i składniowych)*. *Prace Filologiczne* t. 32, s. 273–276.

- Rudnicki, M. 1921. *Z dziejów polskiej myśli językowej i wychowawczej*. Poznań–Warszawa: Księgarnia św. Wojciecha.
- Skarżyński, M. 1994. *Części mowy i ich kategorie w gramatykach polskich XIX i XX wieku (1817–1938)*. Kraków: Nakł. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Skarżyński, M. 2007. *Suhecki Henryk Ignacy*. W: *Polski słownik biograficzny* t. 45, s. 243–246. Warszawa–Kraków: Fundacja na rzecz Nauki Polskiej.
- Skarżyński, M. 2001. *W kręgu gramatyk polskich XIX i XX wieku*. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze Historia Jagiellonica.
- Styla, A. 1675. *Grammatica Polono-Italica [...]*. Kraków: W. Górecki. Online: <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/doccontent?id=204846> (dostęp: 8.02.2022).
- Suhecki, A. 1867. *Zwięzła gramatyka polska do użytku w szkołach: kurs wyższy z. 2, cz. 4*. Kraków: nakład i wydanie autora. Online: <https://polona.pl/item/zwiezla-gramatyka-polska-do-uzytku-w-szkoлах-kurs-wyzszy-z-2-cz-4-skladnia,OTI4OTM4ODM/0/#info:metadata> (dostęp: 9.02.2022).
- Urbańczyk, S. 1993. *Dwieście lat polskiego językoznawstwa (1751–1950)*. Kraków: Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności.

**„Póki język, póty byt”. Nauka języka polskiego dla uczącej się młodzieży
 (“As long as there is language, there is existence”. Polish for young learners)
 by Henryk Suhecki**

Summary

The author of the grammar book, Henryk Suhecki (1811–1872), was a teacher of Polish and a professor at Charles University in Prague and Jagiellonian University. The textbook entitled *Nauka języka polskiego dla uczącej się młodzieży (Polish for young learners)*, published in 1849, was dedicated to primary school pupils. The chapters of the book, according to the author, correspond to divisions of grammar: *O pisowni (On spelling)* (= orthography), *Rzecz o głoskach (On sounds)* (= phonetics), *Rzecz o zgłoskach (On syllables)* (= phonetics, word-formation), *Rzecz o słowach (On words)* (= inflection and word-formation), and *Rzecz o zdaniach (On sentences)* (= syntax). Suhecki is one of few authors of grammar books to invoke the views of German authors. The evaluation of the work by researchers of those and later times is ambivalent.

Keywords: grammatical terminology – 19th century – Polish linguistics – school grammar books.

Trans. Monika Czarnecka